

Dan toch zou 't werk Gods, gelijk het bij de Schepping was opgezet, onverhoeds verstoord zijn geworden, en de Majesteit die in het Scheppingswerk sprak, zou zijn verdonkerd.

Zelfs zóó echter is wat hiermede samenhangt, nog van verre niet uitgeput. Niet alleen in het hart der aarde, maar ook in ons menschelek geslacht zijn bij de Schepping schatten verborgen, schatten van genie, schatten van talent, schatten van liefde, schatten van werkkraft, schatten van moed en van volharding, die in den loop der eeuwen in enkele zeer machtige persoonlijkheden hun glans hebben vertoond, en zelfs hierboven de geestelijke wereld der gezaligden hebben opgebouwd en verrijkt. Dit nu is volstrekt niet alleen waar op het heilige gebied, maar evenzoo op het gebied, dat het lieve der wereld vormt. Hoe hoog men ook Mozes en de profeten, de apostelen en de martelaren stelle, ook in de wereldsche sfeer schitterden de hoge gaven in Socrates en Plato, in virtuosos op kunstgebied, in de helden der wetenschap, en in de machtige Staatslieden, die het leven der volken hebben geleid. Twee-lei is in deze mannen en vrouwen. Voor eerst de wonderde gave in henzelf, waarin God de Heere zich verheerlijkt, maar ook ten andere de hoge ontwikkeling die door zulke personen gegeven wordt aan de onderscheidene sferen van menschelek leven. Genieën zijn de keurgesteenten in ons menschelek geslacht, in wier wonderde denkkraft, in wier sterken wilsmoed, in wier heerlijke scheppingen een werk Gods uitkomt. Zelfs al is 't dat zulk een genie, gelijk Voltaire, raast en woedt tegen het heilige, toch is de bouw van zijn geest grootsch geweest. Dit is het eerste; maar hier komt bij, dat elk dier geesten zijn voetstap nalaat op den weg waarlangs ons geslacht zich voortbeweegt. De Kunst is een eigen levensfeer, vaak beoedeld en misbruikt, maar op zichzelf beweegt ze zich in de sfeer van het schoone, en wat is het schoone anders dan een afspaan van Goddelijke heerlijkheid. Niet anders staat 't met de wetenschap, die evenzoo verdorven en misbruikt kan worden, maar in zich zelf niet anders is noch zijn wil dan een nadenken van het denken Gods. Ge niet dan ook in de toekomst, hoeveel hooger de standaard van ons leven steeg door wat tal van genieën op dit en ander gebied aan onze geestelijken rijkdom, zij 't al in wereldschen zin, hebben toegebracht. Die verhoogde macht heeft zich op de natuur geworpen, en metterdaad het gelaat des aardrijks geheel veranderd. Wie een negerdorp in het hart van Afrika vergelijkt met wat een wereldstad bij avondglans te aanschouwen geeft, voelt terstond, wat God de Heere door dit verleen van genie en talent heeft uitgewerkt. De wereld moge van dit alles aan den mensch de eere geven, zoo doet de Gemeente der Heiligen niet, want ze weet dat dit alles van God komt en bestemd is om onzen God te verheerlijken. Maar dan moet ook hier beleden, dat een snel na Jezus' hemelvaart intreden van de Parousie al onze latere ontwikkeling als een bloem in de nog niet ontloken knop zou hebben te niet gedaan, en dat de eere Gods, die ook in dit werk, dat zich uit zijn Schepping ontwikkelt, openbaar moet worden, ten eenenmale zou zijn verdonkerd, en ten einde voor ons den ingang in de heerlijkheid te bespieden, aan de verheerlijking van onzen God zou hebben te kort gedaan.

DR. A. K.

"De Heere regeert".

De HEERE regeert! Hij is met hoogeheid bekleed; de HEERE is bekleed met sterkte; Hij heeft zich omgord. Ook is de wereld bevestigd, zij zal niet wankelen. Ps. 93: 1.

Tot vier malen toe herhaalt de Psalmist den uitroep: "De Heere regeert", of wilt ge de twee Hebreeuwse woorden letterlijk weergeven: "Jehovah is Koning". Wat zin ligt hierin? Natuurlijk niet kortweg dat God wet geeft en recht spreekt. Veel meer is dit korte woord een triomfkreet van 't volk van God tegenover de ongelooijde wereld, als wilde de Psalmist betuigen: Laat alle volken der aarde het op onze ondergang toelagen, toch delven zij 't onderspit, en zal onzer de victorie blijven, want niet hun afged, maar onse God is heer en meester in het heele, en heel het aardrijk met al wat er op leeft, is en blijft den Heere onderworpen.

Nu kan dit vreugdegeroep taal van ervaring of in geloofstoon gezet zijn. Ervaart Gods volk dat de Heere hun zaak bepleit, hen er door helpt en triomfeeren doet, dan jubelt 't in elks hart: "De Heer was mij tot hulp en sterkte, Hij is mijn lieid, mijn psalmgezeg; Hij was het die mijn heil bewerkte, dies loof ik Hem mijn leven lang". Dan spreekt er dank, aanbidding en hooggestemde vreugde uit.

Maar veelal is het anders. Dan werpt tegenslag op tegenslag de blifstede verwachting ter neder. Dan is er hoergeroep onder de demonen. Dan juicht van God afviel, en weent wat aan God vasthield. En als dan toch het geroep uitgaat: De Heere regeert, dan is dit een geloofstaal die tegen de ervaring ingaat. Een betuigen tegenover de wereld, waarom Gods volk toch niet verslaat.

Nu is dank voor uitredding schoon, schoon ook de toon van heilige vreugde die uit 't genot van 's Heeren zegen opklimt, maar een nog dieper schoon glanst toch in de geloofstaal die tegen saten en wereld in getuigt van de overheerschap van de Heeren.

Tweeterlijk immers spreekt hierin: de hoop en de berusting.

De hoop, dat 't leed straks zal voorbijgaan, dat de benauwdheid van de ziel zal wijken, dat als de nood op 't hoogste is, het licht van Gods vriendelijken aanschijn weer zal doorbreken, en dat toch in het eind de zaak onzes Gods triomfeeren zal.

Maar ook de berusting, ja meer dan berusting. Niet de ijeren klem van 't noodlot, dat men lijdt en in zichzelf terugkruipt, omdat 't zoo moet, omdat 't niet anders kan, omdat de wreedheid van het noodlot, dat nooit heil bracht, 't ons oplegt. Neen, maar warme, bezielde geloofsberusting. De vaste, zekere wetenschap

dat in al wat we te ondergaan en te lijden hebben, nochtan, noch medemensch, noch noodlot iets vermag. Dat 't al ons van God toekomt. Niet enkel omdat onze God het toelaat, maar omdat onze Vader het noodig voor ons keurt. En omdat Hij machtig is juist uit onze tranen een hooger glans te doen opstralen, dan voorspoed en geluk ons ooit had kunnen brengen.

Niets bij geval, niets buiten God om. In alles zijn doen en majesteit.

De Heere regeert.

Dit nu na te stamelen zegt niets. Het gedachteloos in het psalmlied med te singen, als de Gemeente van Christus het in haar heiligdom inzet, raakt ons binnenslechte leven niet. Zal sielservaring en geloofstaal ons zelf uit de volle borst dat "De Heere regeert!" doen inschieten of medelingen met wie het inschieten vóór ons, dan komt het er maar op aan, dat ge zelf al kleiner wordt, en dat uw God al hooger in majesteit stijgt voor uw zielshef.

Dit is de toon van het: "De Heere regeert!" in Psalm 93, als 't heet: "De Heere regeert, Hij is met hoogeheid bekleed, de Heere is bekleed met sterkte."

Onze voorstelling van ons zelf is, zoo we van God spreken, zoo zinloos overdreven groot. De majesteit, de hoogeheid van onzen God is zoo oneindig en zoo nameloos oerwereldig, dat ge, bij uw God vergeleken, zelfs nog verre beneden het kleinste stofdeeltje afdaalt. Een heel volk noemt de Schrift een stofken aan de weegschaal of een druppel aan den emmer. En een enkel persoon in een volk staat alsoo met een zooveel miljoenste deel van één druppel gelijk, als er in dit volk miljoenen zielen leven. Door een microscoop nemen we kleine bacteriën waar, die aan het gewone oog geheel ontsnappen, en die onzichtbare bacteriën deelen we dan nog weer in veel, veel kleinere deeltjes. En tot in die ongrijpbare kleinheid moet ge af dalen, om een beeld te vinden van wat ge zelf zijt tegenover den hoogen God. Men zou kunnen zeggen, als een engel u door een microscoop bestiet, kan hij u nog nauwelijks waarnemen. Zóó klein zijt ge.

Eerst daarnaar afgemeten, voelt ge dan ook hoe veel, veel te hoog we van onszelf denken, en hoe we dagelijks noodig hebben innerlijk te worden afgebroken, om na lange worsteling er ten slotte iets van te verstaan hoe nietig we zijn.

En als dan toch dat nietige ik in ons zelf zich gedurig opwerpt om te regeren, het zich aanmatig om de dingen om ons heen te bepalen, dan is het honig uit den rotssteen voor de ziel, zoo de Psalmist nogmaals de betuiging in onze ziel laat indringen: "Niet gij, maar alleen de Heere regeert!"

Het is zoo wonderbaar. Als ons ik groot blijft en groot doet, keert Gods vriendelijken aanschijn zich van ons af. Maar als we afnemen in eigen schatting, klein en seer klein voor ons zelf worden, en nog geen stofken aan de weegschaal zijn, dan komt de Heere onse God als onse Vader tot ons, en spreekt ons teederlijk toe als zijn lieve kind.

Niet gij, maar de Heere regeert! dat is de sleutel die ons 't mysterie van Gods liefde ontsluit.

Hoe kleiner ge in u zelf wordt en 't al Hem overgeeft, hoe groter de roep is die aan Gods engelen van u uitgaat.

In Psalm 97 en 99 geeft dieselfde juichtoon: "De Heere regeert", een geheel anderen indruk. Een tweesijdigen indruk. Van den ééne kant een troeroepen aan alle onheilge machten op aarde, dat ze sidderen zullen voor zijn hoogeheid, en van den anderen kant een troeroepen aan dieselfde machten, dat ze zullen juichen. In Psalm 99: "De Heere regeert, dat de volken beven!" en in Psalm 97: "De Heere regeert, dat de aarde zich verheuge!"

Aldus gaat 't getuigenis toe de volken uit, en zoo komt 't ook tot u. Ook op u werkt de majesteit uws Gods tweesijdig in, nu eens om u te verschromen, dan weer om u te doen jubelen. En wat van die twee het zijn zal, hangt er eeniglijk van af, of ge zelf u aan het regiment van uw God onderwerpt, ofswel tegen dit heilige en oppermachtig regiment ingaat, d. i. in sonde valt. Wat toch is sonde ooit anders geweest, en wat zou sonde ooit anders kunnen zijn, dan de wet van onzen Koning te weerstaan. Wie aan die wet gehoorzaamt, eert "Hem, die regeert", wie die wet weerstaat gaat tegen Hem die ze gaf in, en dat is immers juist het weren van alle sonde.

Tegen de sonde, tegen de sonde in uw volk en tegen de sonde in u zelf gaat daarom het roepen in: "De Heere regeert, dat de aarde beve!" Maar dan ook, zoo er een leven voor Gods aanschijn in stillen vrede mag zijn, dan is van beven of sidderen geen sprake meer, dan vervangt vreugde en juichen het angstgeroep, en dan gaat het batusgeslacht uit: "De Heere regeert, dat de aarde zich verheuge!"

Die strijd nu tusschen het regiment van onzen God en ons eigen gepreterdeerd koningschap vormt de historie der wereld, de historie van elk volk, de historie van elk gesin en de historie ook van uw eigen hart.

Bij 't kind vangt dit reeds aan. Moeder is door God over 't kleine wicht gezet, om Gods regiment over den kleine uit te oefenen, en zie nu eens, met wat haast schuimende woede soms reeds een klein kind tegen moeder kan razen en tieren. En zoo gaat 't heel 't leven door. Altoos de eisch van onzen God dat we ons onderwerpen zullen aan wie Hij over ons stelde, en dan ook in ons hart aan zijn heilige wet, en altoos daar tegenover eert ons opweilen, ons verset, tot we eindelijk den strijd opgeven en onzen God te voet vallen.

Wie zal regeren in uw huis? God de Heere of gijzelf? Wie zal regeren in uw fantasie, in uw denken en uw willen, in uw hart, in uw innerlijk ik? Aldus stelt zich de levensvraag ook voor u elken morgen en elken avond.

Merken nu Gods engelen, dat in uw huis en in uw hart de Heere regeert, zoo juicht 't in 't Egelenkoor: "In uw huis de vrede!" maar is 't nog dat niet uw God, maar Gij regeert, dan zien ze nog altoos den vloek op u rusten, die den vrede Gods haat.

DR. A. K.

Amsterdam, 3 Nov. 1911.

Dr. A. Kuyper heeft zijne breede studie over Onze Eeredienst, die hij indertijd in de *Herant* begon, maar, door anderen arbeid verhiinderd, ter helte afbreken moest, thans voltooid en in den vorm van een lijvig boekdeel uitgegeven. Zeker is daarmee voldaan aan den wensch van velen, die met bijzondere belangstelling deze artikelenreeks gevolgd hadden, en die het daarom

te meer betreunden, dat het slot ontbrak, waarin zeker niet het minst belangrijke deel van den eeredienst nog behandeld moest worden. Wie een hart heeft voor onzen eeredienst en dien gaarne ook in onze Gereformeerde Kerken meer tot zijn recht wilde doen komen, kan thans nog beter dan in een reeks artikelen een beeld krijgen, van wat Dr. A. Kuyper zich als ideaal voorstelt en daaraan de in onze Kerken gevolgde praktijk toetsen.

Zonder onzen zeis te willen slaan in het maaienveld van onzen redacteur-recensent, meenen we juist met het oog op het groot belang van dit werk voor de praktijk onzer Gereformeerde Kerken, op dit werk de aandacht onzer lezers te mogen vestigen. Dr. A. Kuyper heeft toch niet alleen een verklaring en toelichting gegeven van den onder ons bestaanden eeredienst en de daarbij gevoegde liturgische formulieren, maar hij heeft ook critiek geoeft; critiek op de wijze, waarop onze eeredienst was ingericht; critiek op de voor dien eeredienst voorgeschreven gebeden, psalmen en formulieren; critiek ook op hetgeen wel niet officieel was voorgeschreven, maar toch door eeuwenlange usantie als een soort wet onder ons gold. Hij wees op ernstige leemten en gebreken in onze liturgische formulieren, die vooral met het oog op de Zending dringend aanvulling behoefden; hij wees op veel in onze liturgie wat thans verouderd was, en bij onze tijdsomstandigheden niet meer paste en daarom door iets beters behoorde vervangen te worden, zooals met name ons Huwelijksformulier en de wijze van tucht te oefenen; hij wees er op, hoe het eigenlijke element van den cultus in onze godsdienst-oefeningen veel te weinig tot zijn recht komt, en hoe hierin verbetering kan worden aangebracht, ook door de gemeente meer actief aan den eeredienst te laten deelnemen. Hij toonde daarbij aan in zeer gelukkig gekozen voorbeelden, aan buitenlandse Kerken ontleend, hoe veel rijkes de ontwikkeling der liturgie kan zijn, zonder in den vormendienst der Roomsche Kerk te vervallen. En al mag men in een enkel onderdeel misschien met den schrijver van gevoelen verschillen, niemand die met gloed en bezeling geschreven werk doorleest, zal niet gevoelen, hoe veel beter onze eeredienst aan zijn bestemming zou voldoen, wanneer hij naar dit beeld kon worden gereformeerd.

We hopen daarom van harte, dat onze Gereformeerde Kerken met deze studie haar winst zullen doen. Ook voor onzen eeredienst geldt, wat Prof. Bavinck in zijn meesterlijke oratie ons herinnerde, dat we niet orthodox zijn d.w.z. niet zweren bij het eenmaal bestaande en vastgestelde, maar het "ecclesia semper reformanda": de Kerk moet steeds meer gereformeerd worden om aan haar hoog ideaal te beantwoorden, — tot ons parool hebben gekozen. Terugkeer naar hetgeen onze Vaders als kostelijk erfdeel ons hadden nagelaten, was noodig, opdat de historische lijn weer werd opgezocht en we dien band met ons glorieus verleden weer zouden voelen. Aan de willekeur, waarmede men in de Hervormde Kerk jarenlang met de liturgie onzer Gereformeerde Kerken had omgesprongen, moest een einde gemaakt ook om weer scherp te doen uitkomen, dat de liturgie niet het privaet uichtveld van den predikant is, maar het eigendom der gemeente. Een bad in de kloek taal door onze Gereformeerde vaders in hun liturgie aangeslagen, was noodig, om van alle valsche mystiek, overdreven sentiment en verkeerde beschouwing der sacramenten ons te reinigen. Maar we zouden onze roeping ontrouw worden, wanneer we alleen in repressiatie kracht zochten, zwoeren bij hetgeen onze Vaders hadden vastgesteld en geen moed hadden om verder te bouwen op het door hen gelegde fundament, of te verbeteren, wat niet meer past in de lijst van onzen tijd.

Oagetwijfeld legt daarom dit werk van Dr. A. Kuyper over onzen eeredienst een ernstige vraag voor aan onze Kerken. Hij wil toch niet alleen in een schoon beeld ons laten zien, hoe de eeredienst wel kan zijn, maar zijn doel is tegelijk, reformatoirsch op den bestaanden eeredienst onzer Kerken in te werken. Zeker behoort daarbij groote omzichtigheid te worden betracht. Dr. A. Kuyper zelf raadt aan, hier niet ruw in te grijpen. Waar het conservatisme op liturgisch gebied zoo machtig is, dat zelfs de kleinste verandering zoo licht tot ernstige conflicten in de gemeente kan leiden, daar mag men niet ter wille van een vorm de eenheid der gemeente in gevaar brengen. Ook schuilt in dit conservatisme, al mag het dan soms op kleinsellige wijze zich uiten, toch een zeer kostelijk element. Zoo als elk volk vasthoudt aan zijn nationale gebruiken; elke provincie aan haar eigenaardige gewoonten gehecht is, en zelfs in elken familiekring een zekere vaste traditie zich doet gelden; zoo is het ook in de gemeente van Christus. Juist in die vormen en gebruiken spreekt zich de continuïteit van zulk een kring uit, de band met het voorgeslacht, en daarom is het eer te prijzen dat te laken, wanneer men niet te spoedig de palen door de vaders gesteld, verzetten wil.

Toch mag daarom het *malum bene positum non movetur*, het verkeerde, wanneer het eenmaal zich vastgezet heeft, moet ge niet veranderen, niet onze regel wezen. Gold het hier alleen enkele toekomstige vormen, die tot het wezen der zaak niet af- of toevoegen, dan kon men voor dit Conservatisme uit den weg gaan. Maar dat is niet zoo. Het is niet eenvoudig een quaestie van vorm, of het element van den cultus in onzen eeredienst beter tot zijn recht behoort te komen; niet eenvoudig een quaestie van vorm, of de hindertijde wijze waarop in onze Kerken gecollecteerd wordt en waardoor niet zelden de aandacht van de prediking wordt afgeleid, bestendig blijft;

niet eenvoudig een quaestie van vorm, of ons huwelijksformulier wel op voldoende wijze het Christelijk huwelijk ons voor oogen stelt; niet eenvoudig een quaestie van vorm, of ons doopsformulier van volwassenden wel voor de Zending past. Al deze vragen, en ze zouden met nog zoo vele te vermeeren zijn, raken wel degelijk het geestelijk belang der gemeente.

We hopen daarom dat dit werk van Dr. Kuyper een invloed ten goede zal hebben. Voor alle dingen is noodig, om elken schijn van opgelegden dwang te voorkomen, dat ons volk ook in dit opzicht worde voorgelicht. De gemeente zelf moet eerst leeren inzien, wat nog aan haar eeredienst ontbreekt. En de prediking en de catechisatie en de pers kan mede helpen om den weg tot verbetering voor te bereiden. Voor zoover ver betering of aanvulling onzer liturgische formulieren dringend behoefte is, zou nu reeds van de Kerken zelve een verzoek kunnen uitgaan tot de eerstkomende Synode om deze zaak ter hand te nemen. Overladen is het agendum onzer Synode niet meer; eer valt er te klagen, dat onze jongste Synode te weinig te doen had. Tal van vraagstukken die met het werkelijk belang belang onzer Kerken al zeer weinig te maken hadden, namen haar tijd in beslag en wat zoo broodnoodig besproken had moeten worden, werd niet behandeld, omdat de Kerken dienaangaande geen gravamina hadden ingezonden. Neem het agendum van de Nationale Synode van Dordrecht van 1618, zie daar hoe elke provinciale Synode een reeks van belangrijke onderwerpen had ingezonden, die rechtstreeks het leven der Kerken raakten, en ge zult voelen, hoe metterdaad onze Kerken diemaal in gebreke zijn gebleven en zelf de schuld dragen, wanneer van een magere Synode gesproken werd. Op onze volgende Synode moge het vraagstuk van den eeredienst daarom een eereplaats innemen.

Maar ook in afwachting van wat de Synode beslissen zal, kan toch nu reeds door onze Kerken zelf zeker wel naar verbetering worden gestreefd. Het is voor onze Kerken toch wel ietwat beschamend, dat de Hervormde Kerk ons het voorbeeld moet geven, hoe de eeredienst beter kan worden ingericht. Zoals toch in de *Nieuwe Rotterdammer* werd medegedeeld, heeft Dr. Gerretsen bij den Kerkeraad te 's-Gravenhage een proeve van liturgie voor den hoofddienst der gemeente ingediend. Het bericht luidde aldus:

"De Kerkeraad der Ned. Herv. gemeente te 's-Gravenhage, gesien hebbende de proeve eener liturgie voor den hoofddienst der gemeente, door Dr. Gerretsen ingediend op zijn vergadering van 5 October, betuigt gaarne zijn sympathie met den inhoud dezer proeve van liturgie."

De voorsteller lichtte deze motie toe en liet uitkomen, dat hij in de godsdienst-oefeningen, nu al te veel leerdiensten zijn, meer element der aanbidding op den voorgrond wilde plaatsen. Naar de bedoeling van Dr. Gerretsen zou in de Kloosterkerk gedurende eenigen tijd de dienst liturgisch zijn ingericht. Het gebed, de schuldbelijdenis, het gezang, de Belijdenis des Geloofs, enz. zou dan door een korte preek worden gevolgd, en alsoo een groter plaats aan de aanbidding des Heeren worden ingruimd.

Het doel van den voorsteller der motie vond bijna algemeen bijval. De "proeve van liturgie" verwierf die bijna eenstemmige goedkeuring niet, zoodat de motie met 23 stemmen werd aangenomen. 8 leden verklaarden zich tegen haar en 4 wenschten buiten stemming te blijven.

Natuurlijk kunnen we over deze "proeve van liturgie" niet oordeelen wat de bijzonderheden aangaat. Ook schijnt het ons niet zonder bedenking, dat in een bepaald kerkgebouw een aparte liturgische dienst wordt gehouden, al wordt daaraan een korte predikatie toegevoegd. Met Luther houden we vast aan het beginsel, dat de prediking van Gods Woord het eerste en voornaamste stuk van elke godsdienst-oefening der gemeente wezen moet. Maar het is toch al te dwaas, wanneer Dr. de Lind van Wijngaarden, die in het *Gereformeerde Weekblad* dit bericht bespreekt, daarboven plaatst: *Op den weg naar Rome*. Het is juist Calvin geweest, die te Straatsburg den eeredienst aldus heeft ingericht, dat daarin ook een afzonderlijk gedeelte werd g.wijd aan gebed, schuldbelijdenis, gezang, voorlezing der wet en de geloofsbelijdenis, en in de liturgie onzer vroegere Gereformeerde Kerken in Nederland was dit evenzoo voorgeschreven. *Op weg naar Rome* had dus eigenlijk moeten luiden: *Naar Calvin's terug*.

Naar aanleiding van het agendum der jongst gehouden Synode zendt een lezer ons de volgende vragen:

Geachte Redactie!

Nu de Generale Synode hare taak weder volmondig heeft zou ik gaarne gelegenheid hebben tot het maken van een paar opmerkingen, welke mij, bij het nagaan van haar Agendum, voorkwamen.

Naar den gewonen gang van zaken komen de voorstellen die behandeld zullen worden, van de Particuliere Synoden. Na trok het mijn aandacht dat van al de voorstellen er slechts één was dat op alle Synoden behandeld was. Al de andere werden slechts op een deel der Synoden besproken, sommige zelfs op slechts twee of drie van de twaalf.

Als op het Agendum voorkomende is de Gen. Synode dus bevoegd daarover een beslissing te nemen. En zoo zou het kunnen gebeuren, dat door 44 van de 48 afgevaardigden goedgekeurd en beslist mocht worden over een voorstel van een Part. Synode, dat eerst door het Agendum ter hinner kennis kwam, en waarover dus in zeg ruim 600 kerken geen oordeel had kunnen vallen.

En al bestaat er nu geen mandat impériel voor de afgevaardigden, een dergelijke mogelijkheid is toch wel het andere uiterste.

Al vergeet ik niet de laatste alinea van art. 30 K. O. toch wil het mij voorkomen, dat een andere wijze van doen, waarbij de kerken ge-

legenheid hebben zich in regelmatige volgorde van Kerkeraad, Classis, Part. Synode uit te spreken, meer recht aan de kerken zou doen weervaren, verkeerde gewoonten keeren en eventueelen strijd met art. 84 K. O. zou voorkomen.

Want het is toch wel opmerkelijk, dat over het voorstel dat aan alle kerkeraden toegezonden was, van alle Part. Synoden een voorstel op het Agendum kwam, maar ook juist van dat alleen. Indien voortaan de regel gold dat alle voorstellen voor de Generale Synode b.v. 6 maanden van te voren bij de roepende kerk ingediend moesten zijn, zou er gelegenheid zijn dat alles den gewonen, goeden kerkelijken weg passeerde.

Een tweede opmerking betreft de voorstellen die van verschillende Classis op het Agendum voorkomden. Behalve die van N.-Holland onder letter C. die hier niet in rekening gebracht kunnen worden, zijn er van 7 Classis voorstellen.

Hierbij komt de vraag naar voren: Is dat formeel in orde?

In de eerste plaats komt hier het beswaar, boven ontwikkeld, en in versterkte mate.

Maar ten andere komt de bedenking of deze voorstellen toelaatbaar zijn.

Van tweeën een toch. Deze voorstellen werden wel of niet ter Part. Synode behandeld. Indien wel, dan werden ze door de meerdere vergadering niet overgenomen. Maar dan had de mindereheid ook voor vast en bondig hebben moeten houden hetgeen door de meeste stemmen goedgevonden was. Indien niet, dan is afgeweken van den regel gesteld in art. 30 II. K. O.

Dwaal ik in dezen, dan zal het mij aangenaam zijn daarvan overtuigd te worden. En anders bleef ik bovenstaande bezwaren gaarne ter overweging aan.

Hoogachtend,

Ch. D.

De laatste vraag is 't gemakkelijkst te beantwoorden en daarom nemen we haar 't eerst. Oas antwoord is, dat niet alleen elke Classis, maar ook elke kerk en zelfs elke lid der gemeente het recht heeft een voorstel rechtstreeks bij de Synode in te dienen, wanneer dit het algemeen belang der Kerken geldt. Nergens wordt in onze Kerkenorde voorgeschreven, dat alleen particuliere Synoden het recht zouden hebben voorstellen ter Generale Synode in te dienen; dit zou dan ook geheel in strijd wezen met de usantie, die door onze Gereformeerde Kerken niet alleen nu, maar ook in vroeger eeuw gevolgd is. Wanneer onze in-zender de agenda onzer Nationale Synode in de 16e eeuw opslaat, zal hij zien, dat telkens daarop gravamina of voorstellen voorkwamen van classen en plaatselijke kerken. Het dilemma waarvoor hij ons plaatst, dat of de particuliere Synode zulk een voorstel wel behandeld, maar niet wenschelijk geacht heeft en de Classis dan naar Art. XXXI wat met de meeste stemmen goed gevonden is, voor vast en bondig moet houden, of dat de particuliere Synode het voorstel niet heeft afgehandeld en het dan naar Art. XXX niet op de Generale Synode mag behandeld worden, is niet juist. Art. XXXI heeft met dit geval natuurlijk niets te maken, want er is hier niet sprake van voorstellen, maar van personen, die zich door een beslissing van een mindere vergadering verongelijk gevoelen en daarom op een meerdere vergadering zich beroepen hebben. Het gaat hier om het zoogenaamde recht van appel. Maar zelfs al ware dit artikel hier van toepassing, dan zou hieruit juist volgen, dat de Classis wel het recht heeft op de Generale Synode te mogen appelleren. Ze zou dan door de uitspraak van de Particuliere Synode (de mindere vergadering) zich verongelijk gevoelen en daarom de beslissing der Generale Synode (de meerdere vergadering) inroepen, om voor bondig en vast te houden, wat door deze besloten werd. En evenmin heeft een in-zender der Generale Synode het recht van appellatie. Ze zou dan door de uitspraak van de Particuliere Synode (de mindere vergadering) zich verongelijk gevoelen en daarom de beslissing der Generale Synode (de meerdere vergadering) inroepen, om voor bondig en vast te houden, wat door deze besloten werd. En evenmin heeft een in-zender der Generale Synode het recht van appellatie. Ze zou dan door de uitspraak van de Particuliere Synode (de mindere vergadering) zich verongelijk gevoelen en daarom de beslissing der Generale Synode (de meerdere vergadering) inroepen, om voor bondig en vast te houden, wat door deze besloten werd. En evenmin heeft een in-zender der Generale Synode het recht van appellatie. Ze zou dan door de uitspraak van de Particuliere Synode (de mindere vergadering) zich verongelijk gevoelen en daarom de beslissing der Generale Synode (de meerdere vergadering) inroepen, om voor bondig en vast te houden, wat door deze besloten werd. En evenmin heeft een in-zender der Generale Synode het recht van appellatie. Ze zou dan door de uitspraak van de Particuliere Synode (de mindere vergadering) zich verongelijk gevoelen en daarom de beslissing der Generale Synode (de meerdere vergadering) inroepen, om voor bondig en vast te houden, wat door deze besloten werd. En evenmin heeft een in-zender der Generale Synode het recht van appellatie. Ze zou dan door de uitspraak van de Particuliere Synode (de mindere vergadering) zich verongelijk gevoelen en daarom de beslissing der Generale Synode (de meerdere vergadering) inroepen, om voor bondig en vast te houden, wat door deze besloten werd. En evenmin heeft een in-zender der Generale Synode het recht van appellatie. Ze zou dan door de uitspraak van de Particuliere Synode (de mindere vergadering) zich verongelijk gevoelen en daarom de beslissing der Generale Synode (de meerdere vergadering) inroepen, om voor bondig en vast te houden, wat door deze besloten werd. En evenmin heeft een in-zender der Generale Synode het recht van appellatie. Ze zou dan door de uitspraak van de Particuliere Synode (de mindere vergadering) zich verongelijk gevoelen en daarom de beslissing der Generale Synode (de meerdere vergadering) inroepen, om voor bondig en vast te houden, wat door deze besloten werd. En evenmin heeft een in-zender der Generale Synode het recht van appellatie. Ze zou dan door de uitspraak van de Particuliere Synode (de mindere vergadering) zich verongelijk gevoelen en daarom de beslissing der Generale Synode (de meerdere vergadering) inroepen, om voor bondig en vast te houden, wat door deze besloten werd. En evenmin heeft een in-zender der Generale Synode het recht van appellatie. Ze zou dan door de uitspraak van de Particuliere Synode (de mindere vergadering) zich verongelijk gevoelen en daarom de beslissing der Generale Synode (de meerdere vergadering) inroepen, om voor bondig en vast te houden, wat door deze besloten werd. En evenmin heeft een in-zender der Generale Synode het recht van appellatie. Ze zou dan door de uitspraak van de Particuliere Synode (de mindere vergadering) zich verongelijk gevoelen en daarom de beslissing der Generale Synode (de meerdere vergadering) inroepen, om voor bondig en vast te houden, wat door deze besloten werd. En evenmin heeft een in-zender der Generale Synode het recht van appellatie. Ze zou dan door de uitspraak van de Particuliere Synode (de mindere vergadering) zich verongelijk gevoelen en daarom de beslissing der Generale Synode (de meerdere vergadering) inroepen, om voor bondig en vast te houden, wat door deze besloten werd. En evenmin heeft een in-zender der Generale Synode het recht van appellatie. Ze zou dan door de uitspraak van de Particuliere Synode (de mindere vergadering) zich verongelijk gevoelen en daarom de beslissing der Generale Synode (de meerdere vergadering) inroepen, om voor bondig en vast te houden, wat door deze besloten werd. En evenmin heeft een in-zender der Generale Synode het recht van appellatie. Ze zou dan door de uitspraak van de Particuliere Synode (de mindere vergadering) zich verongelijk gevoelen en daarom de beslissing der Generale Synode (de meerdere vergadering) inroepen, om voor bondig en vast te houden, wat door deze besloten werd. En evenmin heeft een in-zender der Generale Synode het recht van appellatie. Ze zou dan door de uitspraak van de Particuliere Synode (de mindere vergadering) zich verongelijk gevoelen en daarom de beslissing der Generale Synode (de meerdere vergadering) inroepen, om voor bondig en vast te houden, wat door deze besloten werd. En evenmin heeft een in-zender der Generale Synode het recht van appellatie. Ze zou dan door de uitspraak van de Particuliere Synode (de mindere vergadering) zich verongelijk gevoelen en daarom de beslissing der Generale Synode (de meerdere vergadering) inroepen, om voor bondig en vast te houden, wat door deze besloten werd. En evenmin heeft een in-zender der Generale Synode het recht van appellatie. Ze zou dan door de uitspraak van de Particuliere Synode (de mindere vergadering) zich verongelijk gevoelen en daarom de beslissing der Generale Synode (de meerdere vergadering) inroepen, om voor bondig en vast te houden, wat door deze besloten werd. En evenmin heeft een in-zender der Generale Synode het recht van appellatie. Ze zou dan door de uitspraak van de Particuliere Synode (de mindere vergadering) zich verongelijk gevoelen en daarom de beslissing der Generale Synode (de meerdere vergadering) inroepen, om voor bondig en vast te houden, wat door deze besloten werd. En evenmin heeft een in-zender der Generale Synode het recht van appellatie. Ze zou dan door de uitspraak van de Particuliere Synode (de mindere vergadering) zich verongelijk gevoelen en daarom de beslissing der Generale Synode (de meerdere vergadering) inroepen, om voor bondig en vast te houden, wat door deze besloten werd. En evenmin heeft een in-zender der Generale Synode het recht van appellatie. Ze zou dan door de uitspraak van de Particuliere Synode (de mindere vergadering) zich verongelijk gevoelen en daarom de beslissing der Generale Synode (de meerdere vergadering) inroepen, om voor bondig en vast te houden, wat door deze besloten werd. En evenmin heeft een in-zender der Generale Synode het recht van appellatie. Ze zou dan door de uitspraak van de Particuliere Synode (de mindere vergadering) zich verongelijk gevoelen en daarom de beslissing der Generale Synode (de meerdere vergadering) inroepen, om voor bondig en vast te houden, wat door deze besloten werd. En evenmin heeft een in-zender der Generale Synode het recht van appellatie. Ze zou dan door de uitspraak van de Particuliere Synode (de mindere vergadering) zich verongelijk gevoelen en daarom de beslissing der Generale Synode (de meerdere vergadering) inroepen, om voor bondig en vast te houden, wat door deze besloten werd. En evenmin heeft een in-zender der Generale Synode het recht van appellatie. Ze zou dan door de uitspraak van de Particuliere Synode (de mindere vergadering) zich verongelijk gevoelen en daarom de beslissing der Generale Synode (de meerdere vergadering) inroepen, om voor bondig en vast te houden, wat door deze besloten werd. En evenmin heeft een in-zender der Generale Synode het recht van appellatie. Ze zou dan door de uitspraak van de Particuliere Synode (de mindere vergadering) zich verongelijk gevoelen en daarom de beslissing der Generale Synode (de meerdere vergadering) inroepen, om voor bondig en vast te houden, wat door deze besloten werd. En evenmin heeft een in-zender der Generale Synode het recht van appellatie. Ze zou dan door de uitspraak van de Particuliere Synode (de mindere vergadering) zich verongelijk gevoelen en daarom de beslissing der Generale Synode (de meerdere vergadering) inroepen, om voor bondig en vast te houden, wat door deze besloten werd. En evenmin heeft een in-zender der Generale Synode het recht van appellatie. Ze zou dan door de uitspraak van de Particuliere Synode (de mindere vergadering) zich verongelijk gevoelen en daarom de beslissing der Generale Synode (de meerdere vergadering) inroepen, om voor bondig en vast te houden, wat door deze besloten werd. En evenmin heeft een in-zender der Generale Synode het recht van appellatie. Ze zou dan door de uitspraak van de Particuliere Synode (de mindere vergadering) zich verongelijk gevoelen en daarom de beslissing der Generale Synode (de meerdere vergadering) inroepen, om voor bondig en vast te houden, wat door deze besloten werd. En evenmin heeft een in-zender der Generale Synode het recht van appellatie. Ze zou dan door de uitspraak van de Particuliere Synode (de mindere vergadering) zich verongelijk gevoelen en daarom de beslissing der Generale Synode (de meerdere vergadering) inroepen, om voor bondig en vast te houden, wat door deze besloten werd. En evenmin heeft een in-zender der Generale Synode het recht van appellatie. Ze zou dan door de uitspraak van de Particuliere Synode (de mindere vergadering) zich verongelijk gevoelen en daarom de beslissing der Generale Synode (de meerdere vergadering) inroepen, om voor bondig en vast te houden, wat door deze besloten werd. En evenmin heeft een in-zender der Generale Synode het recht van appellatie. Ze zou dan door de uitspraak van de Particuliere Synode (de mindere vergadering) zich verongelijk gevoelen en daarom de beslissing der Generale Synode (de meerdere vergadering) inroepen, om voor bondig en vast te houden, wat door deze besloten werd. En evenmin heeft een in-zender der Generale Synode het recht van appellatie. Ze zou dan door de uitspraak van de Particuliere Synode (de mindere vergadering) zich verongelijk gevoelen en daarom de beslissing der Generale Synode (de meerdere vergadering) inroepen, om voor bondig en vast te houden, wat door deze besloten werd. En evenmin heeft een in-zender der Generale Synode het recht van appellatie. Ze zou dan door de uitspraak van de Particuliere Synode (de mindere vergadering) zich verongelijk gevoelen en daarom de beslissing der Generale Synode (de meerdere vergadering) inroepen, om voor bondig en vast te houden, wat door deze besloten werd. En evenmin heeft een in-zender der Generale Synode het recht van appellatie. Ze zou dan door de uitspraak van de Particuliere Synode (de mindere vergadering) zich verongelijk gevoelen en daarom de beslissing der Generale Synode (de meerdere vergadering) inroepen, om voor bondig en vast te houden, wat door deze besloten werd. En evenmin heeft een in-zender der Generale Synode het recht van appellatie. Ze zou dan door de uitspraak van de Particuliere Synode (de mindere vergadering) zich verongelijk gevoelen en daarom de beslissing der Generale Synode (de meerdere vergadering) inroepen, om voor bondig en vast te houden, wat door deze besloten werd. En evenmin heeft een in-zender der Generale Synode het recht van appellatie. Ze zou dan door de uitspraak van de Particuliere Synode (de mindere vergadering) zich verongelijk gevoelen en daarom de beslissing der Generale Synode (de meerdere vergadering) inroepen, om voor bondig en vast te houden, wat door deze besloten werd. En evenmin heeft een in-zender der Generale Synode het recht van appellatie. Ze zou dan door de uitspraak van de Particuliere Synode (de mindere vergadering) zich verongelijk gevoelen en daarom de beslissing der Generale Synode (de meerdere vergadering) inroepen, om voor bondig en vast te houden, wat door deze besloten werd. En evenmin heeft een in-zender der Generale Synode het recht van appellatie. Ze zou dan door de uitspraak van de Particuliere Synode (de mindere vergadering) zich verongelijk gevoelen en daarom de beslissing der Generale Synode (de meerdere vergadering) inroepen, om voor bondig en vast te houden, wat door deze besloten werd. En evenmin heeft een in-zender der Generale Synode het recht van appellatie. Ze zou dan door de uitspraak van de Particuliere Synode (de mindere vergadering) zich verongelijk gevoelen en daarom de beslissing der Generale Synode (de meerdere vergadering) inroepen, om voor bondig en vast te houden, wat door deze besloten werd. En evenmin heeft een in-zender der Generale Synode het recht van appellatie. Ze zou dan door de uitspraak van de Particuliere Synode (de mindere vergadering) zich verongelijk gevoelen en daarom de beslissing der Generale Synode (de meerdere vergadering) inroepen, om voor bondig en vast te houden, wat door deze besloten werd. En

matige volgorde
Synode uit te
kenen en even-
zo voortkomen.
kelijk, dat over
ten toegevoegd
voorstel op het
van dat alleen,
d dat alle voor-
b.v. 6 maanden
kerk ingediend
d zijn dat allen
weg passeerde,
de voorstellen
p het Agendum
Holland onder
geing gebracht
uist voorstellen.
voren: Is dat

tr het bezwaar,
kie mate.
denking of deze
orstellen werden
behandeld. In-
r de meerdere
Maar dan had
a bondig hebben
meeste stemmen
an te afgeveken
H. K. O.
net mij aanpre-
de worden. En
erwaren gaarne

CH. D.

makkelijkt te
emen we haat
dat niet alleen
kerk en zelfs
echt heeft een
Synode in te
gemeen belang
wordt in onze
at alleen parti-
den hebben
de in te dienen;
strijd wezen
onze Gerefor-
a, maar ook in
inner onze In-
onale Synode
t hij zien, dat
of voorstellen
in plaatselijke
voor hij ons
e Synode zulk
d, maar niet
le Classis dan
meeste stem-
vast en bondig
culiere Synode
andeld en het
p de Generale
en, is niet juist.
eval natuurlijk
ler niet sprake
personen, die
a een mindere
den en daarom
n zich beroepen
zoogenaamde
a l ware dit
an zou hieruit
wel het recht
de te mogen
r de uitspraak
(te mindere
te gevoelen en
terale Synode
inroepen, om
len, wat door
venmin heeft
goed gelezen,
zeer scherp
n hetgeen in
d kunnen af-
op de Gene-
te, en datgene
te vergadering
e laatste kan
nede worden
e het gemeene
n, vallen dus
n ook op zich-
den van onze
Kerk, e belang
der Synode wil
sis en daarna
tend. Het is
enlijk uit te
n onzen inzen-
onzer Kerken
ikt te bestaan.
terale Synode
elen, die niet
der men dan
liere Synode,
acht. Metter-
dicht ware, een
leven roepen,
f particuliere
et voorstellen
men en daar-
worden tegen
elen van ons
d ook niet
andere Kerk
. Formeel is
kwaar tegen
een voorstel
dt. Wanneer
en het voor-
arna naar de
geschiedt dit
geoorloofd is,
in steun heeft
licht meer in-
al maken.
ag van den
wenscht zou
de Generale
oren werden
saamroeping
ze de inge-
nunen publi-
en in particu-
l zouden heb-
e overwegen

en te bespreken, en zoodoende de afgevaardigden ter Generale Synode beter op de hoogte zouden zijn van wat de Kerken over deze voorstellen denken. — zoo erkennen we gaarne, dat in het afgetrokken hiervoor zeker iets te zeggen valt. Natuurlijk bedoelt de inzender niet, gelijk hijzelf dit ook uitdrukkelijk uitspreekt, dat de afgevaardigden met een mandat imperatif op de Generale Synode moeten komen, want dat zou geheel in strijd zijn met ons Gereformeerd kerkrecht, maar hij wil alleen, dat de Kerkeraden, Classes en particuliere Synoden over deze voorstellen van gedachten zouden kunnen wisselen. Het bezwaar van den inzender, dat wanneer dit niet geschiedt, te kort zou worden gedaan aan Art. 84, omdat wanneer één provinciale Synode een voorstel insendt, dat eventueel door de Generale Synode werd aangenomen buiten voorkennis der andere Kerken, deze één provinciale Synode dan over de andere Kerken zou heerschen, achten we en theoretisch, en praktisch onjuist. Theoretisch omdat de Generale Synode de vergadering van al onze Kerken is, die daar wettig vertegenwoordigd zijn door hare afgevaardigden en hare besluiten dus nooit een overheersching van de eene kerk over de andere kunnen zijn. En praktisch, omdat de ervaring ons geleerd heeft, dat voorstellen, die slechts door één provinciale Synode ingediend worden, gewoonlijk gevaar lopen door de Generale Synode ter zijde te worden gelegd, omdat niet gebreken is, dat ze een algemeen wensch der Kerken uitdrukken, ofschoon de nietoverneming deser voorstellen door andere particuliere Synoden alleen daaraan te wijten was, dat deze Synoden met de bedoelde voorstellen niet tijdig genoeg bekend waren geworden. Ons motief zou veel eer juist omgekeerd wezen, dat tijdige indiening deser voorstellen wenschelijk is, opdat een generale Synode zich niet meer met zulk een argument van eenig voorstel kon afmaken. Maar al is het dan ook uit een ander motief, voor het voorstel van den inzender wordt ook door ons wel iets gevoeld. Onze Generale Synodes zelve volgen den regel, dat wanneer ze deputaten benoemen om de volgende Generale Synode over eenig onderwerp voor te lichten, hun gemeenlijk de last wordt gegeven, dit advies een half jaar vóór de Synode saamkomt, aan de Kerken toe te zenden, opdat deze het rustig kunnen overwegen. Toch gelooven we, dat een maatregel als de inzender voorstelt, praktisch op te groote bezwaren zou stuiten. Reeds op zich zelf zou het natuurlijk ondoenlijk wezen, een half jaar van te voren den slagboom te laten vallen voor de indiening van voorstellen ter Synode, want er kunnen zich in dat halfjaar tal van gewichtige quaesties voordoen, die dan niet meer ter Synode zouden mogen behandeld worden. Voorts zijn zeker ook niet alle voorstellen van zoodanig gewicht of belang, dat alle Kerken vooraf er van in kennis zouden moeten gesteld worden, om deze voorstellen te overwegen. En eindelijk zou het gewenschte resultaat er toch niet door bereikt worden, want gesteld dat een particuliere Synode een voorstel deed, dat door alle Kerken besproken werd en aanleiding gaf, dat op andere particuliere Synoden wijzigingen of verbeteringen in dit voorstel werden ingediend, dan zouden al deze amendementen weer eerst naar de Kerken terug moeten gezonden worden, om behoorlijk te worden onderzocht en zou men zoodoende nooit tot een einde komen. Laat ons hieraan ten slotte nog mogen toevoegen, dat het bezwaar, waarop de inzender wees, in de werkelijkheid ook niet zoo ernstig is, als hij wel meent. Zulke voorstellen komen niet op een particuliere Synode plotseling uit de lucht vallen en worden niet per geheimen brief naar de Synode gezonden, zoodat de afgevaardigden ter Synode eerst door het agendum er kennis van krijgen. Zulke voorstellen zijn gewoonlijk vrucht van hetgeen in de pers besproken wordt, ze worden maanden van te voren gepubliceerd in de verslagen der classie en provinciale vergaderingen en ze komen zoo reeds lang te voren ter kennis van onze Kerken, voordat de Generale Synode saamkomt. Gewoonlijk ziet men dan ook, dat de verschillende particuliere Synoden voorstellen over dezelfde zaken inzenden, deze voorstellen bijna min of meer met elkander in verband staan en dat daarbij zich eigenaardige stroomingen van ons kerkelijk leven afspiegelen. Dat één particuliere Synode een voorstel van ingrijpend belang op onze Synoden zou brengen, zonder dat hieraan een bespreking in de pers of door andere kerkelijke vergaderingen is vooraf gegaan, zal wel uiterst zelden voorkomen; ons is althans daarvan geen voorbeeld bekend.

Dr. H. H. K.

Voor Kootwijks Scholen.

Ingekomme bij ondergeteekende en in hartelijken dank ontvang: van mej. A. S. Verbeek te Amsterdam f. 1.

Dr. J. H. HOUTZAGERS.

Kootwijk.

voorsteller.

Treestafel.

D. DE WIT, KUDDE EN HERDER. Van kerkelijk Kootwijks verleden en heden. Utrecht — G. J. A. Ruyt — 1911.

Dit werk is geschreven naar aanleiding van Dr. HOUTZAGERS zilveren ambtjubileum.

Toen nog maar de eerste Aflevering was verschenen heb ik er, als op een voor de HERAUT-lezers belangrijke publicatie, terstond de aandacht op gevestigd.

Wie toch HOUTZAGERS zegt, denkt van zelf aan Kootwijk en aan Kootwijk zijn, evenals aan ULKUM, voor ons gereformeerde, historische herinneringen verbonden.

Kootwijk de eerste kerk, die in dolantie ging. Na de laatste Aflevering van KUDDE EN HERDER al sedert enkele maanden verschenen is en het werk in zijn geheel voor mij ligt, acht ik het mijn plicht het nader te bespreken.

En ik doe dat ook met neiging.

Ik voel voor dit boek.

De schrijver heeft zich, voor de uitdrukking van zijn gedachten, bediend van een welverzorgde taal, die op vele plaatsen, ook uit oogpunt van woord-kunst, niet onoverdientelijk is.

Zoo, wat dit laatste betreft, al terstond in het re hoofdstuk waarin hij ons de omgeving van Kootwijk, het heidedorp, teekent.

"Is er stil, heel stil."

Daar ligt het heuvelige veld, hier en ginder van een rulle heibrand doornende. In 't zomer-geij overdekt door de bruin groene sprei, van bloeiende erica's doortstikt en met opene plekken: geel-glinsterende vlekken in het klare zonnelicht."

"Daar boven die wijde, blijde heide, die zoo weidich haar fulpen mantel over vlakten en heuvelen spreidt, welven blauw-grijze wolken van ooster- tot westerkim, van noord en tot zuid."

De heer De Wit was mij tot dusver volkomen onbekend. Ik heb onlangs geleerd, dat hij van onderwijzer te Kootwijk, tot en anderen staat des levens is overgegaan, dat hij journalist te ROTTERDAM is geworden. Het wil mij voorkomen, dat hij ook als belletrist toekomst heeft.

Heb ik aan 'n enkel staat reeds doen zien zijn talent voor natuurbeschrijving, indien plaatsruimte het mij veroorloofde zou ik er een staal aan toevoegen van zijn menschebeschrijving. Laat mij daarom alleen maar zeggen, dat, naar mij uit menige bladzijde van zijn boek bleek, het hem ook aan talent van zien en uitbeelding van de menschen, zoo in hun uitwendige verschijning als innerlijk zelfbeweeg, niet ontbreekt.

Toch heeft de artistieke bekoring, die van de descriptieve gedeelten van dit boek op mij niting, mij niet blind gemaakt voor enkele vlekjes juist in die gedeelten. Zoo deed het mij min welgevallig aan, wanneer ik midden tussen woorden en woordverbindingen, waaronder ik voelde kloppen het eigen, warm-jonge ziele-voelen van den schrijver, plotseling stuitte op van die uitdrukkingjes, die mij een sensatie gaven, als doet een koud-aanvoelende, wasig-gele doode-mans-hand. Ik heb hier, onder meer, op het oog deze twee, door mij gespacerde uitdrukkingen in dit sinnetje van de zoo mooie eerste bladzijde: "Daar begroet ge in al haar majestueus schoonheid en vorstelijke pracht de gouden sonneloogie bij het dageraad-krieken."

Dan, ik geef van harte toe, dat wie de natuur en de menschen zoo vermag te beschrijven als de heer De Wit het kan, menigte van artistiek-literaire zonden zal bedekken. Wanneer ik die van den, in goeden zin modernen stilist dan ook ontdeek, is het alleen niet oprechte waardeering voor zijn niet geringe, zij het dan ook nog worstelende artistiek-literaire deugd.

Doch ik voel voor dit boek niet alleen om het kunstgenot dat het mij, bij de lezing van zijn descriptieve gedeelten, heeft doen smaken, maar ook om de historische akribie en aanschouwelijke wijze van voorstellen waarmee het werkelijk Kootwijks verleden en heden verhaalt.

Na een inleidend hoofdstuk over de plaats zelf en haar bewoners en een over het oude COTR-VICK uit den roomschen tijd, waaraan dan is toegevoegd een hoofdstuk over JAN GERHITS VERSTIGHE, den reformatorisch-geindigen kapelaan van GARDEREN, die in een der buurtschappen van Kootwijk geboren werd; — hoofdstukken waarbij met name NAIKAC'S: NOG EEN OUD HOEKJE DER VELUWE als bron heeft dienst gedaan, vormt het vierde hoofdstuk: Kootwijks KERK TUSSEN DE TWEE REFORMATIES, den overgang tot het eigenlijk onderwerp. In dit vierde hoofdstuk wordt van de geschiedenis der plaatselijke kerk van Kootwijk, sedert de Reformatie der 16e tot aan die der 19e eeuw, een overzicht gegeven. Daaruit blijkt o.m. dat Dr. P. N. PIKAAR de laatste predikant is geweest, die "bij de gemeente van Kootwijk onder het Synodaal Verband der Ned. Herv. Kerk dienst deed".

Die PIKAAR vertrok den 15en Nov. 1868. "Sedert bracht de kerkraad wel ettelijke beroepen uit, evenwel zonder gunstig gevolg. Het ene "bedankt" volgde op het andere."

Een Zondag in de maand kwamen er de predikanten uit den ring HARDERWIJCK preken en, indien noodig, Doop en Avondmaal bedienen. Overigens was dan de geestelijke verzorging van Kootwijks bevolking toevertrouwd aan een goddienstonderwijzer, die in den zomer van 1885 afierf.

Volgt, onder den titel: STUDENT HOUTZAGERS, een lezenwaardig stukje biografie, waartuit wij o.m. vernemen, dat Kootwijks tegenwoordige herder, op 30 September 1878 aan de Rijks Universiteit te Utrecht student werd, daar op 28 April 1880 voor zijn propaedeutisch examen slaagde, den 20sten October 1880 als de eerste student der Vrije Universiteit, te AMSTERDAM werd ingeschreven en daar op 12 December 1883: tot Candidaat in de Theologie werd bevorderd.

Dan steekt de schrijver van KUDDE EN HERDER met zijn Vle hoofdstuk: DE CANDIDAAT EN ZIJN BEROEP, van wal.

Wij zijn in 1884. De "woestijngemeente" van Kootwijk, zooals de Wit haar noemt, is sinds zeventien jaren vacant. In October van dat jaar preekt er Dr. G. VLUK, toen predikant te NIJKEKE, en, began met den toestand der gemeente, wijst hij, na afdoop van den dienst, den kerkraad op de Vrije Universiteit en haar eersten candidaat, den heer HOUTZAGERS.

"De broeders luisterden met belangstelling; de raadgeving maakte blijkbaar veel indruk op hen."

In die dagen "was er reeds lang woeling en gisting om te komen tot een hernieuwd kerkelijk leven in Gereformeerden zin", zegt de schrijver op p. 188.

In vele Classes o.s. ook in die van HARDERWIJK, waaronder de gemeente van Kootwijk ressorteerde, werden door de gereformeerde conferenties gehouden. Op die van 6 November 1884, te NIJKEKE, was ook de kerkraad van Kootwijk tegenwoordig en sprak er over het nutbrengen van een beroep op den candidaat HOUTZAGERS. Het plan vond instemming en reeds op Zondag 11 November preekte HOUTZAGERS te Kootwijk op beroep. In Dr. v. d. BERGH, die kort te voren predikant te VOORTHUIZEN was geworden, kreeg de kerkraad te Kootwijk al spoedig "een niet genoeg te waardeeren adviseur" en na langdurig en ernstig overleg met hem, kwam het den 24en Maart 1885 tot een geven aan HOUTZAGERS van "toezegging van beroep".

Er zou echter nog heel wat moeten gebeuren eer de kudda haar herder kreeg.

Het was toch metterdaad zooals er staat in het stuk, waarin de kerkraad toezegging deed: "een andere weg dan de gewone", langs welken deze Hervormde gemeente een predikant zocht. Immers de heer HOUTZAGERS was geen proponent in de Ned. Herv. Kerk.

En wat er toen gebeurde, toen Kootwijk de toezegging van beroep handhaafde en lós dat voor die kerk uittip op verbreking van het Synodaal kerkverband, iets wat haar op het verlies van de Rijks- en Gemeentelijke toelagen voor het predikantstractement en van al haar goederen te staan kwam, zoodat deze kerk "van niets dan daglonen" zoo goed als geen inkomsten meer had, dat beschrijft Dr. Wit dan verder, in zijn door officiële stukken wel gedocumenteerd historisch bericht. "Zoo was, zegt hij dan, in b. XII op p. 138, "de gemeente van Kootwijk de eerste Kerk in Doleantie, die straks door vele andere gevolgd is".

Woensdag 3 Februari 1886, de dag waarop de kerk van Kootwijk met de Synode der Ned. Herv. Kerk, "alle banden van gemeenschap verbrak en haar de kerkelijke gehoorzaamheid ophef", — is, zegt de geachte schrijver, "voor de Geref. Kerken in ons land, ja, voor de geheele Kerkhistorie, een dag van groote betekenis". Voor de meeste HERAUT-lezers zullen juist deze hoofdstukken van KUDDE EN HERDER de sterkste bekoring hebben. Zij wekken bij hen, die vóór nu vijf-en-twintig jaren aan de actie der Doleantie deelnamen, herinneringen op aan een, door machtige bezieling en opgewekt kerkelijk leven, mooi verleden.

En voortover Kootwijk betreft, heeft Dr. Wit dat verleden uit historische documenten en mondelinge overleveringen, op voortreffelijke wijze gereconstrueerd. Met groot geduld, bewonderingswaardig nauwkeurigheid en niet zonder kritischen zin, heeft hij blijkbaar alles, zelfs de oude jaargangen van UULENSPIEGEL, van voren aan naarsig onderzocht. En niet minder blijkbaar ook is de sympathie, waarmee hij zich in zijn onderwerp heeft ingeevoeld. Daarbij genoeg artistiek om zijn materiaal tot een harmonisch geheel te verwerken, is het hem gelukt dat verleden weer te doen herleven. Met name geldt dat van de met zoo veel verve geteekende gebeurtenissen op Zondag 7 Februari 1886, de bevestiging en intrede van den heer HOUTZAGERS als predikant te Kootwijk.

Daarom is het boek, dat de herder van Kootwijk, Kuudde en Herder, van voren aan naarsig onderzocht. En niet minder blijkbaar ook is de sympathie, waarmee hij zich in zijn onderwerp heeft ingeevoeld. Daarbij genoeg artistiek om zijn materiaal tot een harmonisch geheel te verwerken, is het hem gelukt dat verleden weer te doen herleven. Met name geldt dat van de met zoo veel verve geteekende gebeurtenissen op Zondag 7 Februari 1886, de bevestiging en intrede van den heer HOUTZAGERS als predikant te Kootwijk.

En voortover Kootwijk betreft, heeft Dr. Wit dat verleden uit historische documenten en mondelinge overleveringen, op voortreffelijke wijze gereconstrueerd. Met groot geduld, bewonderingswaardig nauwkeurigheid en niet zonder kritischen zin, heeft hij blijkbaar alles, zelfs de oude jaargangen van UULENSPIEGEL, van voren aan naarsig onderzocht. En niet minder blijkbaar ook is de sympathie, waarmee hij zich in zijn onderwerp heeft ingeevoeld. Daarbij genoeg artistiek om zijn materiaal tot een harmonisch geheel te verwerken, is het hem gelukt dat verleden weer te doen herleven. Met name geldt dat van de met zoo veel verve geteekende gebeurtenissen op Zondag 7 Februari 1886, de bevestiging en intrede van den heer HOUTZAGERS als predikant te Kootwijk.

En voortover Kootwijk betreft, heeft Dr. Wit dat verleden uit historische documenten en mondelinge overleveringen, op voortreffelijke wijze gereconstrueerd. Met groot geduld, bewonderingswaardig nauwkeurigheid en niet zonder kritischen zin, heeft hij blijkbaar alles, zelfs de oude jaargangen van UULENSPIEGEL, van voren aan naarsig onderzocht. En niet minder blijkbaar ook is de sympathie, waarmee hij zich in zijn onderwerp heeft ingeevoeld. Daarbij genoeg artistiek om zijn materiaal tot een harmonisch geheel te verwerken, is het hem gelukt dat verleden weer te doen herleven. Met name geldt dat van de met zoo veel verve geteekende gebeurtenissen op Zondag 7 Februari 1886, de bevestiging en intrede van den heer HOUTZAGERS als predikant te Kootwijk.

En voortover Kootwijk betreft, heeft Dr. Wit dat verleden uit historische documenten en mondelinge overleveringen, op voortreffelijke wijze gereconstrueerd. Met groot geduld, bewonderingswaardig nauwkeurigheid en niet zonder kritischen zin, heeft hij blijkbaar alles, zelfs de oude jaargangen van UULENSPIEGEL, van voren aan naarsig onderzocht. En niet minder blijkbaar ook is de sympathie, waarmee hij zich in zijn onderwerp heeft ingeevoeld. Daarbij genoeg artistiek om zijn materiaal tot een harmonisch geheel te verwerken, is het hem gelukt dat verleden weer te doen herleven. Met name geldt dat van de met zoo veel verve geteekende gebeurtenissen op Zondag 7 Februari 1886, de bevestiging en intrede van den heer HOUTZAGERS als predikant te Kootwijk.

En voortover Kootwijk betreft, heeft Dr. Wit dat verleden uit historische documenten en mondelinge overleveringen, op voortreffelijke wijze gereconstrueerd. Met groot geduld, bewonderingswaardig nauwkeurigheid en niet zonder kritischen zin, heeft hij blijkbaar alles, zelfs de oude jaargangen van UULENSPIEGEL, van voren aan naarsig onderzocht. En niet minder blijkbaar ook is de sympathie, waarmee hij zich in zijn onderwerp heeft ingeevoeld. Daarbij genoeg artistiek om zijn materiaal tot een harmonisch geheel te verwerken, is het hem gelukt dat verleden weer te doen herleven. Met name geldt dat van de met zoo veel verve geteekende gebeurtenissen op Zondag 7 Februari 1886, de bevestiging en intrede van den heer HOUTZAGERS als predikant te Kootwijk.

En voortover Kootwijk betreft, heeft Dr. Wit dat verleden uit historische documenten en mondelinge overleveringen, op voortreffelijke wijze gereconstrueerd. Met groot geduld, bewonderingswaardig nauwkeurigheid en niet zonder kritischen zin, heeft hij blijkbaar alles, zelfs de oude jaargangen van UULENSPIEGEL, van voren aan naarsig onderzocht. En niet minder blijkbaar ook is de sympathie, waarmee hij zich in zijn onderwerp heeft ingeevoeld. Daarbij genoeg artistiek om zijn materiaal tot een harmonisch geheel te verwerken, is het hem gelukt dat verleden weer te doen herleven. Met name geldt dat van de met zoo veel verve geteekende gebeurtenissen op Zondag 7 Februari 1886, de bevestiging en intrede van den heer HOUTZAGERS als predikant te Kootwijk.

En voortover Kootwijk betreft, heeft Dr. Wit dat verleden uit historische documenten en mondelinge overleveringen, op voortreffelijke wijze gereconstrueerd. Met groot geduld, bewonderingswaardig nauwkeurigheid en niet zonder kritischen zin, heeft hij blijkbaar alles, zelfs de oude jaargangen van UULENSPIEGEL, van voren aan naarsig onderzocht. En niet minder blijkbaar ook is de sympathie, waarmee hij zich in zijn onderwerp heeft ingeevoeld. Daarbij genoeg artistiek om zijn materiaal tot een harmonisch geheel te verwerken, is het hem gelukt dat verleden weer te doen herleven. Met name geldt dat van de met zoo veel verve geteekende gebeurtenissen op Zondag 7 Februari 1886, de bevestiging en intrede van den heer HOUTZAGERS als predikant te Kootwijk.

En voortover Kootwijk betreft, heeft Dr. Wit dat verleden uit historische documenten en mondelinge overleveringen, op voortreffelijke wijze gereconstrueerd. Met groot geduld, bewonderingswaardig nauwkeurigheid en niet zonder kritischen zin, heeft hij blijkbaar alles, zelfs de oude jaargangen van UULENSPIEGEL, van voren aan naarsig onderzocht. En niet minder blijkbaar ook is de sympathie, waarmee hij zich in zijn onderwerp heeft ingeevoeld. Daarbij genoeg artistiek om zijn materiaal tot een harmonisch geheel te verwerken, is het hem gelukt dat verleden weer te doen herleven. Met name geldt dat van de met zoo veel verve geteekende gebeurtenissen op Zondag 7 Februari 1886, de bevestiging en intrede van den heer HOUTZAGERS als predikant te Kootwijk.

En voortover Kootwijk betreft, heeft Dr. Wit dat verleden uit historische documenten en mondelinge overleveringen, op voortreffelijke wijze gereconstrueerd. Met groot geduld, bewonderingswaardig nauwkeurigheid en niet zonder kritischen zin, heeft hij blijkbaar alles, zelfs de oude jaargangen van UULENSPIEGEL, van voren aan naarsig onderzocht. En niet minder blijkbaar ook is de sympathie, waarmee hij zich in zijn onderwerp heeft ingeevoeld. Daarbij genoeg artistiek om zijn materiaal tot een harmonisch geheel te verwerken, is het hem gelukt dat verleden weer te doen herleven. Met name geldt dat van de met zoo veel verve geteekende gebeurtenissen op Zondag 7 Februari 1886, de bevestiging en intrede van den heer HOUTZAGERS als predikant te Kootwijk.

En voortover Kootwijk betreft, heeft Dr. Wit dat verleden uit historische documenten en mondelinge overleveringen, op voortreffelijke wijze gereconstrueerd. Met groot geduld, bewonderingswaardig nauwkeurigheid en niet zonder kritischen zin, heeft hij blijkbaar alles, zelfs de oude jaargangen van UULENSPIEGEL, van voren aan naarsig onderzocht. En niet minder blijkbaar ook is de sympathie, waarmee hij zich in zijn onderwerp heeft ingeevoeld. Daarbij genoeg artistiek om zijn materiaal tot een harmonisch geheel te verwerken, is het hem gelukt dat verleden weer te doen herleven. Met name geldt dat van de met zoo veel verve geteekende gebeurtenissen op Zondag 7 Februari 1886, de bevestiging en intrede van den heer HOUTZAGERS als predikant te Kootwijk.

En voortover Kootwijk betreft, heeft Dr. Wit dat verleden uit historische documenten en mondelinge overleveringen, op voortreffelijke wijze gereconstrueerd. Met groot geduld, bewonderingswaardig nauwkeurigheid en niet zonder kritischen zin, heeft hij blijkbaar alles, zelfs de oude jaargangen van UULENSPIEGEL, van voren aan naarsig onderzocht. En niet minder blijkbaar ook is de sympathie, waarmee hij zich in zijn onderwerp heeft ingeevoeld. Daarbij genoeg artistiek om zijn materiaal tot een harmonisch geheel te verwerken, is het hem gelukt dat verleden weer te doen herleven. Met name geldt dat van de met zoo veel verve geteekende gebeurtenissen op Zondag 7 Februari 1886, de bevestiging en intrede van den heer HOUTZAGERS als predikant te Kootwijk.

En voortover Kootwijk betreft, heeft Dr. Wit dat verleden uit historische documenten en mondelinge overleveringen, op voortreffelijke wijze gereconstrueerd. Met groot geduld, bewonderingswaardig nauwkeurigheid en niet zonder kritischen zin, heeft hij blijkbaar alles, zelfs de oude jaargangen van UULENSPIEGEL, van voren aan naarsig onderzocht. En niet minder blijkbaar ook is de sympathie, waarmee hij zich in zijn onderwerp heeft ingeevoeld. Daarbij genoeg artistiek om zijn materiaal tot een harmonisch geheel te verwerken, is het hem gelukt dat verleden weer te doen herleven. Met name geldt dat van de met zoo veel verve geteekende gebeurtenissen op Zondag 7 Februari 1886, de bevestiging en intrede van den heer HOUTZAGERS als predikant te Kootwijk.

En voortover Kootwijk betreft, heeft Dr. Wit dat verleden uit historische documenten en mondelinge overleveringen, op voortreffelijke wijze gereconstrueerd. Met groot geduld, bewonderingswaardig nauwkeurigheid en niet zonder kritischen zin, heeft hij blijkbaar alles, zelfs de oude jaargangen van UULENSPIEGEL, van voren aan naarsig onderzocht. En niet minder blijkbaar ook is de sympathie, waarmee hij zich in zijn onderwerp heeft ingeevoeld. Daarbij genoeg artistiek om zijn materiaal tot een harmonisch geheel te verwerken, is het hem gelukt dat verleden weer te doen herleven. Met name geldt dat van de met zoo veel verve geteekende gebeurtenissen op Zondag 7 Februari 1886, de bevestiging en intrede van den heer HOUTZAGERS als predikant te Kootwijk.

En voortover Kootwijk betreft, heeft Dr. Wit dat verleden uit historische documenten en mondelinge overleveringen, op voortreffelijke wijze gereconstrueerd. Met groot geduld, bewonderingswaardig nauwkeurigheid en niet zonder kritischen zin, heeft hij blijkbaar alles, zelfs de oude jaargangen van UULENSPIEGEL, van voren aan naarsig onderzocht. En niet minder blijkbaar ook is de sympathie, waarmee hij zich in zijn onderwerp heeft ingeevoeld. Daarbij genoeg artistiek om zijn materiaal tot een harmonisch geheel te verwerken, is het hem gelukt dat verleden weer te doen herleven. Met name geldt dat van de met zoo veel verve geteekende gebeurtenissen op Zondag 7 Februari 1886, de bevestiging en intrede van den heer HOUTZAGERS als predikant te Kootwijk.

En voortover Kootwijk betreft, heeft Dr. Wit dat verleden uit historische documenten en mondelinge overleveringen, op voortreffelijke wijze gereconstrueerd. Met groot geduld, bewonderingswaardig nauwkeurigheid en niet zonder kritischen zin, heeft hij blijkbaar alles, zelfs de oude jaargangen van UULENSPIEGEL, van voren aan naarsig onderzocht. En niet minder blijkbaar ook is de sympathie, waarmee hij zich in zijn onderwerp heeft ingeevoeld. Daarbij genoeg artistiek om zijn materiaal tot een harmonisch geheel te verwerken, is het hem gelukt dat verleden weer te doen herleven. Met name geldt dat van de met zoo veel verve geteekende gebeurtenissen op Zondag 7 Februari 1886, de bevestiging en intrede van den heer HOUTZAGERS als predikant te Kootwijk.

En voortover Kootwijk betreft, heeft Dr. Wit dat verleden uit historische documenten en mondelinge overleveringen, op voortreffelijke wijze gereconstrueerd. Met groot geduld, bewonderingswaardig nauwkeurigheid en niet zonder kritischen zin, heeft hij blijkbaar alles, zelfs de oude jaargangen van UULENSPIEGEL, van voren aan naarsig onderzocht. En niet minder blijkbaar ook is de sympathie, waarmee hij zich in zijn onderwerp heeft ingeevoeld. Daarbij genoeg artistiek om zijn materiaal tot een harmonisch geheel te verwerken, is het hem gelukt dat verleden weer te doen herleven. Met name geldt dat van de met zoo veel verve geteekende gebeurtenissen op Zondag 7 Februari 1886, de bevestiging en intrede van den heer HOUTZAGERS als predikant te Kootwijk.

En voortover Kootwijk betreft, heeft Dr. Wit dat verleden uit historische documenten en mondelinge overleveringen, op voortreffelijke wijze gereconstrueerd. Met groot geduld, bewonderingswaardig nauwkeurigheid en niet zonder kritischen zin, heeft hij blijkbaar alles, zelfs de oude jaargangen van UULENSPIEGEL, van voren aan naarsig onderzocht. En niet minder blijkbaar ook is de sympathie, waarmee hij zich in zijn onderwerp heeft ingeevoeld. Daarbij genoeg artistiek om zijn materiaal tot een harmonisch geheel te verwerken, is het hem gelukt dat verleden weer te doen herleven. Met name geldt dat van de met zoo veel verve geteekende gebeurtenissen op Zondag 7 Februari 1886, de bevestiging en intrede van den heer HOUTZAGERS als predikant te Kootwijk.

En voortover Kootwijk betreft, heeft Dr. Wit dat verleden uit historische documenten en mondelinge overleveringen, op voortreffelijke wijze gereconstrueerd. Met groot geduld, bewonderingswaardig nauwkeurigheid en niet zonder kritischen zin, heeft hij blijkbaar alles, zelfs de oude jaargangen van UULENSPIEGEL, van voren aan naarsig onderzocht. En niet minder blijkbaar ook is de sympathie, waarmee hij zich in zijn onderwerp heeft ingeevoeld. Daarbij genoeg artistiek om zijn materiaal tot een harmonisch geheel te verwerken, is het hem gelukt dat verleden weer te doen herleven. Met name geldt dat van de met zoo veel verve geteekende gebeurtenissen op Zondag 7 Februari 1886, de bevestiging en intrede van den heer HOUTZAGERS als predikant te Kootwijk.

En voortover Kootwijk betreft, heeft Dr. Wit dat verleden uit historische documenten en mondelinge overleveringen, op voortreffelijke wijze gereconstrueerd. Met groot geduld, bewonderingswaardig nauwkeurigheid en niet zonder kritischen zin, heeft hij blijkbaar alles, zelfs de oude jaargangen van UULENSPIEGEL, van voren aan naarsig onderzocht. En niet minder blijkbaar ook is de sympathie, waarmee hij zich in zijn onderwerp heeft ingeevoeld. Daarbij genoeg artistiek om zijn materiaal tot een harmonisch geheel te verwerken, is het hem gelukt dat verleden weer te doen herleven. Met name geldt dat van de met zoo veel verve geteekende gebeurtenissen op Zondag 7 Februari 1886, de bevestiging en intrede van den heer HOUTZAGERS als predikant te Kootwijk.

En voortover Kootwijk betreft, heeft Dr. Wit dat verleden uit historische documenten en mondelinge overleveringen, op voortreffelijke wijze gereconstrueerd. Met groot geduld, bewonderingswaardig nauwkeurigheid en niet zonder kritischen zin, heeft hij blijkbaar alles, zelfs de oude jaargangen van UULENSPIEGEL, van voren aan naarsig onderzocht. En niet minder blijkbaar ook is de sympathie, waarmee hij zich in zijn onderwerp heeft ingeevoeld. Daarbij genoeg artistiek om zijn materiaal tot een harmonisch geheel te verwerken, is het hem gelukt dat verleden weer te doen herleven. Met name geldt dat van de met zoo veel verve geteekende gebeurtenissen op Zondag 7 Februari 1886, de bevestiging en intrede van den heer HOUTZAGERS als predikant te Kootwijk.

En voortover Kootwijk betreft, heeft Dr. Wit dat verleden uit historische documenten en mondelinge overleveringen, op voortreffelijke wijze gereconstrueerd. Met groot geduld, bewonderingswaardig nauwkeurigheid en niet zonder kritischen zin, heeft hij blijkbaar alles, zelfs de oude jaargangen van UULENSPIEGEL, van voren aan naarsig onderzocht. En niet minder blijkbaar ook is de sympathie, waarmee hij zich in zijn onderwerp heeft ingeevoeld. Daarbij genoeg artistiek om zijn materiaal tot een harmonisch geheel te verwerken, is het hem gelukt dat verleden weer te doen herleven. Met name geldt dat van de met zoo veel verve geteekende gebeurtenissen op Zondag 7 Februari 1886, de bevestiging en intrede van den heer HOUTZAGERS als predikant te Kootwijk.

En voortover Kootwijk betreft, heeft Dr. Wit dat verleden uit historische documenten en mondelinge overleveringen, op voortreffelijke wijze gereconstrueerd. Met groot geduld, bewonderingswaardig nauwkeurigheid en niet zonder kritischen zin, heeft hij blijkbaar alles, zelfs de oude jaargangen van UULENSPIEGEL, van voren aan naarsig onderzocht. En niet minder blijkbaar ook is de sympathie, waarmee hij zich in zijn onderwerp heeft ingeevoeld. Daarbij genoeg artistiek om zijn materiaal tot een harmonisch geheel te verwerken, is het hem gelukt dat verleden weer te doen herleven. Met name geldt dat van de met zoo veel verve geteekende gebeurtenissen op Zondag 7 Februari 1886, de bevestiging en intrede van den heer HOUTZAGERS als predikant te Kootwijk.

En voortover Kootwijk betreft, heeft Dr. Wit dat verleden uit historische documenten en mondelinge overleveringen, op voortreffelijke wijze gereconstrueerd. Met groot geduld, bewonderingswaardig nauwkeurigheid en niet zonder kritischen zin, heeft hij blijkbaar alles, zelfs de oude jaargangen van UULENSPIEGEL, van voren aan naarsig onderzocht. En niet minder blijkbaar ook is de sympathie, waarmee hij zich in zijn onderwerp heeft ingeevoeld. Daarbij genoeg artistiek om zijn materiaal tot een harmonisch geheel te verwerken, is het hem gelukt dat verleden weer te doen herleven. Met name geldt dat van de met zoo veel verve geteekende gebeurtenissen op Zondag 7 Februari 1886, de bevestiging en intrede van den heer HOUTZAGERS als predikant te Kootwijk.

En voortover Kootwijk betreft, heeft Dr. Wit dat verleden uit historische documenten en mondelinge overleveringen, op voortreffelijke wijze gereconstrueerd. Met groot geduld, bewonderingswaardig nauwkeurigheid en niet zonder kritischen zin, heeft hij blijkbaar alles, zelfs de oude jaargangen van UULENSPIEGEL, van voren aan naarsig onderzocht. En niet minder blijkbaar ook is de sympathie, waarmee hij zich in zijn onderwerp heeft ingeevoeld. Daarbij genoeg artistiek om zijn materiaal tot een harmonisch geheel te verwerken, is het hem gelukt dat verleden weer te doen herleven. Met name geldt dat van de met zoo veel verve geteekende gebeurtenissen op Zondag 7 Februari 1886, de bevestiging en intrede van den heer HOUTZAGERS als predikant te Kootwijk.

En voortover Kootwijk betreft, heeft Dr. Wit dat verleden uit historische documenten en mondelinge overleveringen, op voortreffelijke wijze gereconstrueerd. Met groot geduld, bewonderingswaardig nauwkeurigheid en niet zonder kritischen zin, heeft hij blijkbaar alles, zelfs de oude jaargangen van UULENSPIEGEL, van voren aan naarsig onderzocht. En niet minder blijkbaar ook is de sympathie, waarmee hij zich in zijn onderwerp heeft ingeevoeld. Daarbij genoeg artistiek om zijn materiaal tot een harmonisch geheel te verwerken, is het hem gelukt dat verleden weer te doen herleven. Met name geldt dat van de met zoo veel verve geteekende gebeurtenissen op Zondag 7 Februari 1886, de bevestiging en intrede van den heer HOUTZAGERS als predikant te Kootwijk.

En voortover Kootwijk betreft, heeft Dr. Wit dat verleden uit historische documenten en mondelinge overleveringen, op voortreffelijke wijze gereconstrueerd. Met groot geduld, bewonderingswaardig nauwkeurigheid en niet zonder kritischen zin, heeft hij blijkbaar alles, zelfs de oude jaargangen van UULENSPIEGEL, van voren aan naarsig onderzocht. En niet minder blijkbaar ook is de sympathie, waarmee hij zich in zijn onderwerp heeft ingeevoeld. Daarbij genoeg artistiek om zijn materiaal tot een harmonisch geheel te verwerken, is het hem gelukt dat verleden weer te doen herleven. Met name geldt dat van de met zoo veel verve geteekende gebeurtenissen op Zondag 7 Februari 1886, de bevestiging en intrede van den heer HOUTZAGERS als predikant te Kootwijk.

En voortover Kootwijk betreft, heeft Dr. Wit dat verleden uit historische documenten en mondelinge overleveringen, op voortreffelijke wijze gereconstrueerd. Met groot geduld, bewonderingswaardig nauwkeurigheid en niet zonder kritischen zin, heeft hij blijkbaar alles, zelfs de oude jaargangen van UULENSPIEGEL, van voren aan naarsig onderzocht. En niet minder blijkbaar ook is de sympathie, waarmee hij zich in zijn onderwerp heeft ingeevoeld. Daarbij genoeg artistiek om zijn materiaal tot een harmonisch geheel te verwerken, is het hem gelukt dat verleden weer te doen herleven. Met name geldt dat van de met zoo veel verve geteekende gebeurtenissen op Zondag 7 Februari 1886, de bevestiging en intrede van den heer HOUTZAGERS als predikant te Kootwijk.

En voortover Kootwijk betreft, heeft Dr. Wit dat verleden uit historische documenten en mondelinge overleveringen, op voortreffelijke wijze gereconstrueerd. Met groot geduld, bewonderingswaardig nauwkeurigheid en niet zonder kritischen zin, heeft hij blijkbaar alles, zelfs de oude jaargangen van UULENSPIEGEL, van voren aan naarsig onderzocht. En niet minder blijkbaar ook is de sympathie, waarmee hij zich in zijn onderwerp heeft ingeevoeld. Daarbij genoeg artistiek om zijn materiaal tot een harmonisch geheel te